

ÖĞRETİM ELEMANLARININ UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE KEMAN DERSLERİNDE YAŞADIKLARI SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Soner OKAN*

Öz

Bu araştırmada öğretim elemanlarının uzaktan eğitim süresince keman derslerinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmanın verilerini toplamak amacıyla 9 keman eğitimcisiyle görüşme yapılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde soru tipine göre hem betimsel hem de içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre bazı katılımcılar uzaktan eğitim sistemini yeterli görürken bazıları internet hızının düşük olması, ses ve görüntü iletiminde kopukluk yaşanması gibi sebeplerle verimin azaldığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Ders saatlerinin yetersizliği, öğrencinin devamsızlığı, motivasyon ve performans düşüklüğü sebebiyle sorun yaşayan katılımcılar mevcuttur. Yaşanan sorunlar nedeniyle öğretim programında düzenlemeye giden katılımcılar, eser, etüt, gam, arpej, konum geçişi gibi çalışmalarını azaltmak zorunda kalmışlardır. Gösterip yaptırma tekniği en çok kullanılan öğretim tekniklerinden biri olmuştur. Katılımcılar uzaktan eğitimde keman derslerinde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Bu öneriler teknoloji konusunda yaşanan sorunlara yönelik öneriler ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan sorunlara yönelik öneriler olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, katılımcıların görüş ve önerileri doğrultusunda araştırmacının geliştirdiği önerilerden bazıları şunlardır: Öğrenci Yönetim Sistemi'ndeki (ÖYS) ses/görüntü iletimi ve senkronizasyon ile ilgili sorunlar giderilmelidir. Keman derslerine yazılım desteği sağlanmalıdır. Öğrencilerin teknolojik ihtiyaçları giderilmelidir. Öğrencilerin derslere düzenli olarak devam etmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır. Online konserler, dinletiler, söyleşiler gibi etkinliklerle dersler zenginleştirilmeli, keman ders saatleri artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Keman eğitimi, Keman öğretimi.

Instructors' Opinions and Solution Suggestions about the Problems They Experience in Violin Lessons in Distance Education Process

Abstract

In this research, the challenges faced by instructors in violin lessons during the period of distance education and proposed solutions are discussed. The data of the study conducted through a qualitative research method were collected by conducting interviews with 9 violin educators. Data were gathered using a semi-structured interview form prepared by the researcher. Descriptive and content analyses were employed in analyzing the data based on the type of questions. According to the results of the research, while some participants found the distance education system sufficient, others expressed opinions indicating a decrease in efficiency due to reasons such as low internet speed and disruptions in sound and image transmission. Participants also reported issues such as insufficient lesson hours, student absenteeism, and problems related to motivation and performance. In response to these challenges, some participants had to make adjustments in the instructional program, reducing the emphasis on works, studies, scales, arpeggios, and position shifts. Although the "demonstrate and guide" technique was widely used among instructional techniques. Participants have offered solution suggestions pertaining to challenges encountered in online violin instruction. These recommendations have been systematically classified into two main categories: proposals addressing technological issues and suggestions aimed at resolving challenges within the realm of educational activities. As a result of the research, some of the suggestions developed by the researcher in line with the opinions and suggestions of the participants are as follows.: resolving issues related to connectivity, audio/visual transmission, and synchronization in the Learning

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Müzik Bölümü, Müzik Ana Bilim Dalı, sonerokan@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6749-8163>

Management System (LMS); offering software support for violin lessons; meeting students' technological needs; implementing measures to ensure consistent class attendance; enhancing lessons through online concerts, recitals, and discussions, and extending the duration of violin instruction.

Keywords: Distance education, Violin education, Violin instruction.

1. Giriş

Üniversiteler özellikle Covid-19 pandemisi sonrasında, uzaktan eğitim talebini karşılayabilmek için altyapı yatırımlarını arttırmakta, hızlı bir dönüşüm süreci geçirmektedir. Eğitimin tüm paydaşları gibi, öğretmenler için de bu değişime ayak uydurmak bir zorunluluk haline gelmektedir. Öğretmenler bu yeni atmosfer içinde farklı sorumluluklar yüklenmektedir. Uzaktan eğitimin özelliklerine bağlı olarak öğretmenlerin uzaktan eğitim içerisindeki rolleri farklılaşmaktadır. Öğretmenler öncelikle, öğrenci ile bilgiyi buluşturabilmek için uzaktan eğitimin gerektirdiği pek çok yeterliğe sahip olan aktif bir teknoloji kullanıcısı rolünü üstlenmektedir. Çeşitli iletişim ve medya araçlarını kullanabilme, video/ses kaydı yapabilme, bunlar üzerinde gerekli değişiklikleri yapabilme ve öğrenciye ulaştırabilme, Öğrenme Yönetim Sistemini (ÖYS) kullanabilme ve medya uygulamalarını kullanarak sınav yapabilmek bu rol için gerekli yeterliklerden bazılarıdır. Uzaktan öğretimdeki eğitimci rolleri sadece teknoloji kullanımı noktasında yoğunlaşmamaktadır. Berge'ye (1995) göre uzaktan eğitimde eğitimcinin pedagojik, sosyal, yönetsel ve teknik rolleri bulunmaktadır. Araştırmacılar (Bawane & Spector, 2009; İşman 2011) uzaktan eğitimde öğretmen rollerini pek çok açıdan ele alsalar da öğretim tasarımcısı, ölçme-değerlendirme uzmanı, danışman, materyal geliştirici, öğretici, yönetici gibi ortak rollerden bahsedilmektedir. Uzaktan eğitimde öğretmenin;

- Öğretim tasarımcısı olarak, yapacağı öğretimin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında uzaktan eğitim ilkelerine ve kuramlarına göre hazırlık yapması,
- Ölçme-değerlendirme uzmanı olarak, uzaktan eğitimde ölçme-değerlendirme yöntemlerini aktif olarak kullanması; hem süreci hem de ürünü ayrı ayrı değerlendirmesi,
- Danışman olarak, öğrencinin öğrenim sürecinden sürekli haberdar olması, performans ve motivasyon düşüklüğü yaşanan anlarda tedbir alması, öğrencinin yaşadığı ders ya da teknolojik unsurlarla ilgili sorunlara çözüm geliştirmesi,
- Materyal geliştirici olarak, zengin öğrenme ortamları oluşturması ve teknolojik imkân ve kaynakları en üst düzeyde kullanarak öğrenciye en yeni, en kullanışlı materyalleri geliştirmesi/sağlaması ve sunması,
- Öğretici olarak, yazılım ve donanım araçlarını üst düzeyde kullanarak, uzaktan eğitime uygun yöntem ve tekniklerle dersini zenginleştirmesi,
- Yönetici olarak, ÖYS başta olmak üzere bu tür sistemlerin her türlü kullanım imkanına sahip olması, bu sistemlerdeki iletişim kanallarını aktif olarak kullanabilmesi, böylelikle her kanaldan öğrencisine ulaşabilmesi ve sürecin başından sonuna kadar dersini nitelikli bir şekilde yönetmesi beklenmektedir (Bawane & Spector, 2009; İşman, 2011).

Uzaktan eğitimin yalnızca yüz yüze eğitime bir alternatif değil önemli bir ihtiyaç olduğu özellikle Covid-19 pandemisi ile birlikte gün ışığına çıkmıştır. Türkiye'de 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi döneminde acil olarak geçiş yapılan uzaktan eğitim, 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen Pazarcık (Mw 7.7) ve Elbistan (Mw 7.6) depremlerinin (Akgül & Etili, 2023) ardından tekrar gündeme gelmiştir. Yükseköğretim Kurulu'ndan 11 Şubat 2023 tarihinde yapılan açıklamaya göre 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminin uzaktan öğretim yoluyla tamamlanmasına karar verilmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2023).

Eğitimcilerin uzaktan eğitim deneyimleri ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında (Akbaba vd., 2016; Aksu, 2021; Akyürek, 2020; Ata Baran & Baran, 2021; Atik Kara & Kara, 2023; Canpolat & Yıldırım, 2021; Dolmacı & Dolmacı, 2020; Erdem Aydın, 2021; Erol Şahin, 2019; Gürer vd, 2016; Karahisar & Ünlüer, 2022; Kaya, 2020; Liang vd., 2023; Mengi & Alpdoğan, 2020; Mercan Küçükakın vd., 2022; Pilli & Batur, 2023; Yazgan & Ketenoğlu Kayabaşı, 2022) uzaktan eğitimin avantajlarının yanı sıra, süreç ile ilgili pek çok sorunun tespit edildiği görülmektedir. Bu sorunlar genel olarak sistem kaynaklı, eğitimci kaynaklı, öğrenci kaynaklı, teknoloji kaynaklı, iletişim kaynaklı ve süreç kaynaklı olarak belli başlıklar altında toplanabilir. Belirlenen bu sorunların pek çok alanda olduğu gibi uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman eğitiminde yaşandığını gösteren çalışmalar (Ergin vd., 2021; Kesendere vd., 2020; Sakarya & Zahal, 2020; Sakarya vd., 2022) bulunmaktadır.

Çalgı eğitimi, müzik eğitiminin bir boyutu; keman eğitimi ise çalgı eğitiminin bir koludur. *“Keman eğitimi, keman öğretimi yoluyla bireylerin ve onların oluşturduğu toplulukların devinîşel, bilişsel ve duyuşsal davranışlarında, kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değışiklikler oluşturma ya da onlara bu nitelikte yeni davranışlar kazandırma sürecidir”* (Günay & Uçan, 1980, s. 8). Keman öğretimi, süreç boyunca kazanımlara yönelik yapılan öğretme-öğrenme etkinliklerinin tümünü kapsamaktadır. *“Uçan (1994) keman öğretimini öğrenciyi, kendisi için hazırlanmış olan çevrenin öğeleriyle etkileştirerek, davranışında kemanla ilgili istendik değışmeyi gerçekleştirmeye yönelik öğrenme yaşantısı oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır”* (Akt. Dalkıran, 2006, s. 126). Uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman öğretimi, keman eğitimcisinin öğretmen-öğrenci, öğrenci-içerik (yazılı, görsel, işitsel ve basılı materyaller ile tüm kaynaklar ve uygulamalar) etkileşimini sağlayarak hedeflenen becerilerin öğrenciye kazandırılmasına yönelik yapılan uygulamaların tümü olarak tanımlanabilir. *“Keman eğitimcisi öğretme-öğrenme sürecini planlarken, öğrencilerin yeteneklerini, öğrenme ihtiyaçlarını, ilgi ve deneyimlerini ve bireysel farklılıkları göz önüne almalıdır”* (Akıncı, 1998, s. 4).

“Türkiye’de uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman eğitimi Günay ve Uçan (1975) tarafından Eğitim Enstitüleri Müzik Bölümü için hazırlanan mektuplara dayanmaktadır” (Canbay & Nacakçı, 2011, s. 137). Her dönem işlenmesi gereken konular mektuplar yoluyla öğrencilere ulaştırılarak keman eğitimi sürdürülmüştür. Özellikle son yıllarda, uzaktan eğitim yoluyla verilen keman eğitime yönelik deneysel çalışmalar dikkat çekmektedir. Aksoy ve Nayir (2022) uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman eğitiminin, bedensel engelli öğrencilerin keman icra erişilerine olumlu yönde etki ettiğini tespit etmişlerdir. Modelin; bedensel engelli bireylerin keman eğitime erişilebilirlik problemlerini ortadan kaldırdığını, eğitimde fırsat eşitliğine katkı sunduğunu ve yaşam boyu öğrenmeyi desteklediğini ifade etmişlerdir. Kesendere (2022) video destekli yürüttüğü keman eğitiminin sonunda, deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre; keman ve yay tutuşunda daha başarılı olduğunu, yay çekme hareketini daha doğru yaptığını, notaları daha doğru okuduğunu ve daha iyi entonasyon ile çaldığını, istenen tempo ve hıza daha uygun çaldığını belirlemiştir. Aksoy ve Yağışan (2022) video destekli öğretimin keman performansına etkisini araştırdıkları çalışmada, video destekli öğretimin keman performansına olumlu yönde etkisinin olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Güzel vd. (2020) video destekli keman eğitiminin öğrenci performansına etkisini incelemişlerdir. Video destekli keman eğitiminin öğrencilerin başarılarında artışa neden olduğunu ve videoların yüz yüze eğitime destek olarak kullanılmasının uygun olacağını ifade etmişlerdir. Okan (2017) yaptığı çalışmada uzaktan eğitim modelinin keman öğrenimine etkisini araştırmıştır. Başlangıç ve orta seviyede olmak üzere ayrı ayrı gruplar üzerinde yapılan deneysel çalışmanın sonuçlarına göre uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitim arasında öğrenci başarısı açısından anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Sever (2014), çevrilmiş öğrenme modelini keman dersinde uygulamıştır. Araştırmacı yüz yüze derse katılamayan keman öğrencisine eğitsel videolar hazırlayarak, öğrencinin öğrenimini uzaktan sürdürmesini sağlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre çevrilmiş öğrenme yöntemi, öğretimin daha kapsamlı ve planlı olmasını sağlamıştır.

Ayrıca öğrencinin performans kaygısı asgari düzeye inmiştir. Çevrilmiş öğrenme yöntemi üst düzey becerilere odaklanılmasını sağlamış ve böylelikle dersin daha verimli hale gelmesine katkıda bulunmuştur.

Uzaktan eğitim koşullarıyla yürütülen keman eğitiminde, öğrencinin öğretim materyallerine ve keman derslerine erişebildiği akıllı telefonlar, bilgisayar, ÖYS ve çeşitli iletişim platformları gibi teknolojik araç, gereç, uygulamalarla birlikte ev, çalışma odası hatta işyeri gibi mekânlar, öğrenme çevresini oluşturmaktadır. Öğrenci öğrenme çevresinde kendisine sunulan materyal ve uygulamalarla kendi öğrenimini sürdürmekte ve kendi öğrenme sürecinden sorumlu olmaktadır. Keman eğitimcisinin öğrencide keman ile ilgili öğrenme yaşantısı oluşturmak için kullandığı yöntem ve teknikler, uzaktan eğitimde farklılaşmaktadır. Keman eğitimi bağlamında yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim karşılaştırıldığında; konular, hedefler, kazanımlar aynı ancak öğretme-öğrenme etkinlikleri farklıdır. Uzaktan eğitimde keman eğitimcisinin temel yeterliliklerden biri, keman eğitiminde hedeflenen kazanımların uzaktan eğitimle öğrenciye nasıl aktarılabilceği ile ilgilidir.

Bu araştırmada, uzaktan eğitim yoluyla verilen keman derslerinde karşılaşılan sorunların öğretim elemanlarının görüşlerine dayanılarak tespit edilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların görüş ve önerileri doğrultusunda uzaktan eğitim sürecinde keman derslerinde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur. Araştırma konusu kapsamında, Covid-19 pandemisi sürecinde yürütülen uzaktan eğitime yönelik çalışmalar yoğun olarak yapılmış olsa da ülkemizde 06 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından yürütülen uzaktan eğitim sürecini de kapsayan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması, bu araştırmanın özgünlüğünü desteklemektedir. Problem cümlesi “Uzaktan eğitim sürecinde öğretim elemanlarının keman derslerinde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri nelerdir?” şeklinde düzenlenen bu araştırmanın alt problemleri şunlardır:

- Katılımcıların kullandıkları uygulamalara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların uygulamaları tercih etme nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların kullandıkları uzaktan eğitim sistemine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların öğrenci ile iletişimde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların ders süresine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların ders yapma tercihlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların öğretim programında düzenlemeye gitme durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların öğrenci performansı ve motivasyonuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların öğrencilerin devam durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların materyal kullanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların sınav faaliyetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Katılımcıların uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman derslerinde yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Eğer araştırma bir durumu, problemi, insanların deneyimlerini ya da görüşlerini içeriyorsa nitel bir yöntem izlenmesi gerekmektedir (Corbetta, 2003, Akt. Kızılkaya, 2023) “*Literatürde araştırmanın ana olgusuyla ilgili az miktarda bilgi bulunabilir. Bu durumda nitel araştırma yöntemiyle katılımcılardan daha fazla bilgi elde edilebilir*” (Creswell, 2017, s. 21). “*Nitel araştırmada katılımcıların deneyim ve bakış açılarına odaklanılarak, algı*

ve deneyimlerin ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır” (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020, s. 158). Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim desenindedir. Creswell’e (2016) göre fenomenolojik araştırmalar deneyimlerin anlamlandırılması ve yorumlanması için en uygun yöntemdir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Türkiye’de üniversitelerde görev yapan ve uzaktan eğitim deneyimine sahip olan 9 keman eğitimcısından oluşmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğretim elemanlarına amaçlı örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. “Amaçlı örneklemede araştırmacı ana olgu hakkında bilgi edinmek ya da onu anlamak için bireyleri maksatlı biçimde seçerler. Katılımcıları seçmede kullanılan standart, onların bilgi açısından zengin olup olmadıklarıdır” (Patton, 1990, Akt. Creswell, 2017, s. 169). Katılımcılara ait tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Katılımcı kodları	Cinsiyet	Covid-19 Öncesi uzaktan Eğitim Deneyimi	Mesleki Tecrübe (Yıl)	Unvan	Mezun olunan okul türü (Lisans)
K1	Kadın	Yok	11	Dr. Öğr. Üyesi	Eğitim fakültesi
K2	Kadın	Yok	16	Doç. Dr.	Eğitim fakültesi
K3	Kadın	Yok	25	Prof. Dr.	Eğitim fakültesi
K4	Erkek	Yok	32	Doç. Dr.	Eğitim fakültesi
K5	Kadın	Var	18	Öğr. Gör. Dr.	Eğitim fakültesi
K6	Kadın	Yok	26	Doç. Dr.	Konservatuvar
K7	Erkek	Yok	10	Dr. Öğr. Üyesi	Güzel sanatlar fakültesi
K8	Erkek	Yok	15	Dr. Öğr. Üyesi	Eğitim fakültesi
K9	Kadın	Yok	13	Doç. Dr.	Eğitim fakültesi

Tablo 1’de katılımcıların tanımlayıcı bilgilerine ait dağılım görülmektedir. Katılımcıların 6’sı kadın, 3’ü erkektir. Covid-19 öncesi uzaktan eğitim deneyimi olan katılımcı sayısı 1’dir. Bu veri katılımcıların büyük çoğunluğunun daha önce uzaktan eğitim deneyimi yaşamadığını gösteren önemli bir bulgudur. Katılımcıların tamamına yakını Covid-19 ile birlikte ilk defa uzaktan eğitim deneyimi yaşamışlardır. Mesleki tecrübesi yıl bazında en çok olan katılımcının meslekte geçirdiği süre 32 yıldır. Mesleki tecrübesi yıl bazında en az olan katılımcının meslekte geçirdiği süre ise 10 yıldır. Katılımcıların akademik unvanlarına bakıldığında çoğunluğun Doç. Dr. ve Dr. Öğretim Üyesi olduğu, Prof. Dr. unvanına sahip olan katılımcı sayısının 1 olduğu görülmektedir. Katılımcıların lisans eğitimi aldıkları okul türü çoğunlukla eğitim fakültesidir. Katılımcılardan 1 tanesi konservatuvar 1 tanesi güzel sanatlar fakültesi mezunudur.

2.3. Araştırma Süreci

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun çalışma grubuna uygulanabilmesi için gerekli olan etik kurul izni, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun 21.05.2021 tarih ve 2021-25 sayılı kararı ile alınmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen katılımcılarla, gönüllülük esasına dayalı olarak görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yazılı olarak kayıt altına alınmış ve katılımcılara geri gönderilmiştir. Katılımcıların görüşme metinlerinde gerekli gördükleri değişiklikler uygulanmıştır. Daha sonra elde edilen veriler analiz edilmiş ve raporlandırılmıştır. Araştırmacı, araştırmanın başlangıcından sonuçlandırılma aşamasına kadar uzaktan eğitimde yaşadığı sorunlar ve kendi deneyimleri ile ilgili olarak kendini ayrıca almış ve katılımcı görüşlerine karşı objektif bir tutum sergilemeye çalışmıştır.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması için araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Merriam (2015) yarı yapılandırılmış görüşme formlarının katılımcılara, algıladıkları dünyayı kendi düşünceleri ile ifade etme olanağı tanıdığını vurgulamaktadır. Formun geçerlik çalışması için araştırmacının katılımcıları dışında bir öğretim elemanı ile görüşme yapılarak pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonucunda ve alan uzmanlarından üç öğretim üyesinin görüşleri doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiş ve formun kapsam geçerliği sağlanmıştır.

Nitel araştırmada üç tür veri toplanır; bunlar çevreyle ilgili veriler, süreçle ilgili veriler ve algılara ilişkin verilerdir (LeCompte & Goetz, 1982). Bu araştırmanın verileri, öğretim elemanlarının keman derslerinde yaşadıkları uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin verilerden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri katılımcılarla görüşme yapılarak toplanmıştır. “Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir” (Karasar, 2013, s. 165). “Görüşme bireylerin tecrübelerini, duygularını ve algılarını ortaya çıkartmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir” (Bogdan & Biklen, 1992, Akt. Yıldırım, 1999, s. 10). Görüşme yüz yüze yapılabildiği gibi günümüzde telefon, bilgisayar, internet ve çeşitli dijital uygulamalar kullanılarak yapılabilmektedir (Karasar, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile katılımcıların uzaktan eğitimde keman derslerinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler görüşülen öğretim elemanlarının da izin alınarak dijital ortamda kayıt altına alınmıştır. Görüşme kayıtları yazılı ortama aktararak katılımcılara gönderilmiş ve görüşmelerde verdikleri bilgilerde ekleme ya da çıkarma yapmalarına olanak tanınmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri analiz edilirken analiz çeşitlemesi kullanılmıştır. Elde edilen veriler ilgili soru tipine göre betimsel analiz ya da içerik analizine tabi tutulmuştur. “Betimsel analiz, genellikle nitel veri seti üzerinde detaylı ayrıştırma gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılır. Araştırma katılımcılarının demografik özellikleri ile farklı niteliklerinin tasvir edilmesi betimsel analizdir” (Miles & Huberman, 1994, Akt. Baltacı, 2019, s. 377). İçerik analizi, “sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunmadır” (Tavşancıl & Aslan, 2001, s. 22).

2.6. Güvenirlik ve Geçerlik

Verilerin analizi sonucu belirlenen kodlara göre kategoriler oluşturulmuştur. Alan uzmanlarından kodların kategorilerle eşleştirmesi istenmiş ve araştırmacının eşleştirmesiyle karşılaştırılmıştır. Eşleştirmedeki farklılıklar alan uzmanları ile tartışılarak gerekli düzenleme yapılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik, nitel araştırma kapsamında kavramsal anlamda inandırıcılık ve tutarlılık olarak da karşımıza çıkmaktadır. “Nitel veri analizinde inandırıcılığın ve tutarlılığın sağlanabilmesi, kodlayıcılar arasında uzlaşmanın sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Kodlayıcılar arasında uzlaşma, elde edilen verilerin iki ya da daha fazla araştırmacı tarafından kodlanması ve bu kodlamalar arasındaki tutarlılığın kontrol edilmesiyle yapılmaktadır” (Creswell, 2017, s. 200). Böylece araştırmanın güvenirliliği arttırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın güvenirlilik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (1994) uyuşum yüzdesi formülü kullanılmıştır. Bu formül aşağıda verilmiştir:

$$\text{Güvenirlik} = (\text{Görüş Birliği}) / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})$$

Yukarıdaki formüle göre güvenirlilik 0,94’tür. Miles ve Huberman (1994) araştırmanın güvenilir kabul edilmesi için uyuşum yüzdesinin %70’in üzerinde olması gerektiğini belirtmiştir. Bu duruma göre araştırmanın güvenilir olduğu söylenebilir.

“Bir araştırmayı değerli kılan unsur, entelektüel çabanın niteliğidir ve bu yoğun betimleme yapmayı gerektirir. Ayrıntılı betimleme, araştırma sürecinde katılımcıların araştırma bağlamına ve araştırma sürecine daha fazla vakıf olmasını sağlamayı amaçlar. Bu ölçüt nitel araştırmanın kalitesinin sosyal yaşamı zengin betimlediği ölçüde artacağını varsayar” (Lincoln & Guba, 1985, Akt. Tutar, 2022, s. 123). Araştırmada geçerliğin sağlanabilmesi için ayrıntılı betimleme kullanılmış, katılımcıların görüşleri geniş bir biçimde ve doğrudan aktarılmıştır. Araştırma sürecindeki her şey açık bir şekilde ortaya konursa, okuyucuların çalışmaya olan inançları artabilir (Roberts & Priest, 2006). “Glesne ve Peshkin (1992) çalışılan alandan elde edilen görüşme kopyalarının ve araştırmacının verileri yorumlamak için geliştirdiği kodlamaların ayrıntılı bir şekilde betimlenmesinin araştırmanın niteliği açısından faydalı olacağını belirtmişlerdir” (Akt. Yıldırım, 2010, s. 86).

2.7. Araştırma Etiği

Bu çalışmanın yürütülebilmesi için, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’ndan 21.05.2021 tarihli ve 2021-25 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Çalışma Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine uygun olarak yürütülmüştür. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı adı altında ifade edilen eylemlerden hiçbiri gerçekleşmemiştir.

3. Bulgular

Bulgular araştırmanın alt problemleri çerçevesinde sırayla sunulmuştur. Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde keman derslerinde kullandıkları uygulamalar Tablo 2’de sunulmuştur.

3.1. Katılımcıların Kullandıkları Uygulamalara İlişkin Görüşleri

Tablo 2. Kullanılan uygulamalar

Kategori	Kodlar	Katılımcılar	F
Uygulamalar	WhatsApp	K1, K4, K5, K6, K7, K8, K9	7
	Zoom	K1, K2, K3, K6, K7, K8, K9	7
	Advancity Learning Management System (ALMS)	K2, K4, K5, K6	4
	Microsoft Teams	K8, K9	2
	Adobe Connect	K3, K8	2
	Google Meet	K5, K7	2
	Big Blue Button	K9	1
	Mail	K1	1

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde yaptıkları keman derslerinde WhatsApp (f=7), mail (f=1), Zoom (f=7), Microsoft Teams (f=2), Adobe Connect (f=2), Advancity Learning Management System (ALMS) (f=4), Google Meet (f=2), Big Blue Button (f=1) adlı uygulamaları kullandıklarını ifade etmişlerdir.

3.2. Katılımcıların Uygulamaları Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Görüşleri

WhatsApp: Katılımcılar dönem başında ders saatlerini netleştirme, öğrencinin katılamayacağı dersleri haber verebilmesi, çalıştığı eserler hakkında soracağı durumlarda ses kaydı gönderme (K1), dersin organizasyonu, başlama ve bitiş saatini haber verme (K7), canlı derslerde yaşanan sorunların öğrenci ya da öğretim elemanı tarafından bildirilmesi (K7), daha pratik olduğunun düşünülmesi ve kullanım kolaylığı (K4), öğrenciden video kaydı alınması (K6), öğrenci ile daha fazla etkileşim kurabilmek (K5), öğrencilere ders ile ilgili linklerin ve notaların gönderilmesi (K9) gibi nedenlerle

WhatsApp uygulamasını tercih etmektedirler. WhatsApp uygulamasının tercih edilmesi ile ilgili örnek öğretim elemanı ifadesi şu şekildedir:

K7: “Dersleri belli bir sıralama şeklinde planlamamıza rağmen bağlantı problemleri veya ders içi ihtiyaçlara göre ders saatlerinin uzamasından kaynaklı olarak her ders öncesinde öğrencilerle WhatsApp grubundan iletişime geçilmiştir.”

Zoom: Ders süresinin 40 dakika olması (K1), alternatif iletişim kanalı olarak (K3), kullanışlılık (K6), dersin kaydedilebilmesi, mikrofon ve ses özelliklerinin diğer programlara nazaran daha detaylı kişiselleştirilebilmesi (K7) için Zoom uygulaması tercih edilmektedir. Zoom uygulamasının tercih edilmesi ile ilgili örnek katılımcı görüşü şu şekildedir:

K2: “Okulun kullandığı Adobe Connect ya da kendi tercihimle bazen de Zoom üzerinden ders yaptım. Zoom programını tercih etme sebepim zaman zaman okulun sisteminde sorunlar yaşanması idi.”

ALMS: Canlı derslerin yürütülebilmesi (K2, K5), sisteme ödev yüklenebilmesi (K5), derslerin tekrar izlenebilmesi ve derslerin kaydedilebilmesi (K2, K4, K5) ve kullanım kolaylığı (K4) sağladığı gerekçeleriyle ALMS tercih edilmektedir.

Google Meet: Daha fazla etkileşim gereksinimi ve alternatif iletişim kanalı olarak (K5) Google Meet tercih edilmektedir.

Adobe Connect: Uzaktan eğitimde derslerin yürütülmesi için uygun olması, ödev, kaynak, sunum, ses ve görüntü dosyası yüklenebilmesi (K3), bazı kullanıcılar için kullanımının kolay olması ve anlaşılır olması (K8) gibi nedenlerle Adobe Connect az sayıda katılımcı tarafından tercih edilmektedir.

Çeşitli uygulamaların alternatif iletişim yolu olarak kullanılmasıyla ilgili örnek katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

K5: “Uzaktan eğitim sırasında, keman derslerini yönlendirmek ve iletişim kurmak için ALMS sistemini kullandık. ALMS, online derslerin düzenlendiği, derslerin kaydedildiği, öğrencilerin kaynak materyalleri indirebildiği, ödevlerini yükleyebildiği ve izleyebildiği bir sistemdir. Ancak, bazı durumlarda teknik sorunlar yaşandığında veya öğrencilerle daha fazla etkileşim gerektiğinde, WhatsApp, Google Meet gibi uygulamalara başvurduğum. İnternet bağlantısı sorunları veya donma gibi teknik zorluklarla karşılaşıldığında bu alternatif araçlar işe yaradı.”

K7: “Pandemi ilan edildikten sonra hızlı bir şekilde üniversite tarafından uzaktan eğitim sistemi oluşturulmasına rağmen yaşanan sorunlardan dolayı Zoom programı üzerinden çevrimiçi eşzamanlı olarak dersleri yürüttük. Derslerin organizasyonu ve işlenmesinde WhatsApp uygulaması üzerinden kurulan bireysel çalgı keman grubu aracılığıyla iletişime geçerek dersleri başlatıp sıralama oluşturduk. Dersleri belli bir sıralama şeklinde planlamamıza rağmen bağlantı problemleri veya ders içi ihtiyaçlara göre ders saatlerinin uzamasından kaynaklı olarak her ders öncesinde öğrencilerle WhatsApp grubundan iletişime geçildi.”

3.3. Katılımcıların Kullandıkları Uzaktan Eğitim Sistemine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların kullandıkları uzaktan eğitim sistemine ilişkin görüşleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Uzaktan eğitim sistemine ilişkin görüşler

Kategori	Kodlar	Katılımcılar	F
Olumlu Görüşler	Sistemsel anlamda yeterli	K1, K2, K9	3
	Erişim rahatlığı	K4, K5, K6	3
	Kullanım kolaylığı	K4, K5, K6	3
	Derslerin tekrar izlenebilmesi	K4, K7, K8	3
	Derslerin yürütülmesi açısından uygun	K3	1
Olumsuz Görüşler	Senkronizasyon sorunu	K1, K3, K4, K6, K8, K9	6
	Ses ve görüntü kalitesinin yetersizliği	K2, K3, K6, K8, K9	5
	Çalgı eğitimi için uygun değil	K1, K2	2
	İnternet hızının düşük olması	K5, K8	2
	Bağlantının kopması	K2, K5	2
	Kamera ve mikrofon ile ilgili sorunlar	K2, K5	2
	İletişimde yavaşlama ve donma	K5, K7	2
	Öğrencilerin olanaksızlıkları	K2, K5	2
	Öğrencilerin uzaktan eğitim tecrübesizliği	K5	1

Tablo 3'e göre katılımcılar, uzaktan eğitim sisteminin olumlu yönleri olarak sistemsel anlamda yeterli (f=3), derslerin yürütülmesi açısından uygun (f=1), erişimi rahat, kullanımı kolay (f=3), çeşitli formatta materyallerin öğrenciye ulaştırılabilmesi (f=1), derslerin kaydedilebilmesi ve tekrar izlenebilmesi (f=3) gibi ifadelerde bulunmuşlardır. Olumlu görüşlere örnek olarak bazı katılımcıların ifadeleri aşağıda verilmiştir.

K3: "Kullanılan program uzaktan eğitim derslerinin yürütülmesi bakımından uygundu. Açılan derslere ödev, sunum, kaynak, ses ve görüntü kayıtlarını yükleyebiliyorduk. Ödevlendirmelerin sonuçlanma zamanını ayarlayabiliyorduk. Takip güzeldi."

K5: "Online keman dersleri yapıyordum. Bu dersler canlı olarak gerçekleşiyordu, ancak aynı zamanda dersler otomatik olarak kayıt altına alınıyordu. Öğrenciler, daha sonra istedikleri zaman bu kayıtları izleyebilme imkanına sahiptiler. Bu, öğrencilere dersleri uygun bir zamanda takip etme esnekliği sağlıyordu."

Bazı katılımcılar (f=5) görev yaptıkları üniversitelerin uzaktan eğitim sisteminin genel olarak yeterli olduğunu söyleseler de çeşitli sebeplerle sorun yaşadıklarını dile getiren katılımcı sayısı önemsenecek sayıdadır. Üniversitenin sağladığı uzaktan eğitim sistemini çalgı eğitimi için uygun görmeyen katılımcılar mevcuttur (f=2). Katılımcılar senkronizasyon sorunu/ses ve görüntü iletiminde gecikmeler (f=6), ses ve görüntü kalitesinin yetersizliği (f=5), internet hızının düşük olması (f=2), bağlantının kopması (f=2), kamera ve mikrofon ile ilgili öğrencilerin yaşadıkları sorunlar (f=2), öğrencilerin sistemi kullanabilecek bilgiye ve tecrübeye sahip olmamalarından kaynaklı sorunlar (f=1), sistemde yaşanan yoğunluk nedeniyle iletişimde yavaşlama ve donmalar (f=2), öğrencilerin internet, bilgisayar, mikrofon ve kamera gibi derslere erişebilecek yeterli olanağa sahip olmamaları (f=2) gibi sorunlar yaşamışlardır. Yaşanan olumsuzluklarla ilgili olarak bazı katılımcıların ifadeleri örnek olarak aşağıda verilmiştir.

K1: “Program sistemsal anlamda yeterli sayılabılırdı. Ancak Tabi ki bizim gibi uygulamalı alanlarda öğretmenle öğrencinin aynı anda çalışabilmesi gerekir. Bu senkronizasyon da ne yazık ki hiçbir dijital programda hala mevcut değil varsa da ben bilmiyorum. Bu temelde en büyük olumsuz durum.”

K3: “Fakat müzik derslerinde, işitme derslerinde, çalgı derslerinde kullandığımız programların cihazların ve çalgıların frekansları ile bağlantılı olarak ses paylaşımında sorunlar yaşadık.”

K5: “Üniversitenin sağladığı (ÖYS) başlangıç aşamasında oldukça başarılı ve hızlı bir şekilde uygulanabilen bir sistemdi. Ancak, uzaktan eğitim döneminde bazı zorluklar yaşandı. Öğrencilerin yeterli teknik altyapıya sahip olmaması, sistemde yoğunluk yaşanmasının neden olduğu yavaşlama ve donmalar, online dersler sırasında karşılıklı keman çalma esnasında seslerin senkronize olmaması gibi sorunlarla karşılaştık. Teknik altyapının geliştirilmesi ve öğrencilere daha fazla destek sağlanması, bu tür sorunların azaltılmasına yardımcı olabilir. ÖYS'nin başlangıç aşamasındaki hızlı uygulanabilirliği olumlu bir özellikti, ancak bu tür zorlukları aşmak için programın hala geliştirilmesi gerekli.”

K7: “Kesinlikle hayır. Sürekli bağlantı kopması, görüntü donması, ses kalitesinin bozulması ve ses-görüntü gecikmesi vb. sorunlardan dolayı sistem keman dersleri için yeterli olamadı.”

K8: “Sağ olsun üniversiteler ellerinden geleni yapıyor fakat burada herkese göre değil. Genel durum söz konusu, buradaki amacın bir iletişim sağlamak olduğu iletişim odaklı gidiyor sistemler yani özel müzik eğitimine uygun sistemler değil. Belki bir tarih dersinde bir matematik dersinde bir hukukta bizden daha verimli sonuçlar elde edebiliyorlardır fakat bizim dersimize uygun bir sistem değil.”

K9: “Olumsuz açıdan ise ses donanımı ile ilgili zaman zaman enstrüman sesini algulamakta sorunlar yaşadık ve bu sorunları diğer programlarda da yaşadık.”

3.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenci ile İletişimde Yaşanan Sorunlar

Katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde öğrenci ile iletişimde yaşanan sorunlar kategori ve kodlar halinde Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrenci ile iletişimde yaşanan sorunlar

Kategori	Kod	Katılımcılar	F
İletişim	Devamsızlık	K3, K5	2
	Öğretim elemanının iletişimi asenkron olarak sürdürmek zorunda kalması	K2	1
	Hatalara anlık müdahale edememe	K1	1

Tablo 4’e göre katılımcılar öğrencilerin herhangi bir hatasına karşı anında müdahale edememe (f=1), öğrencinin canlı derslere katılmadığı durumlarda, öğretim elemanının öğrenciyle iletişimi yoğunlukla asenkron olarak sürdürmek zorunda kalması (f=2), derslere devam zorunluluğu olmaması nedeniyle derse çok az sayıda öğrencinin katılması ya da hiç katılmaması (f=2) gibi iletişim sorunları yaşamışlardır. Keman derslerin öğrencilerle yaşanan iletişim problemlerine örnek olarak aşağıda katılımcıların ifadeleri sunulmuştur.

K1: “Bazen de öğrenci çalarken yanlısını söylemek için durdurmak istediğimde bunu çok geç duyup ya da duymayıp parçayı bitirdikten sonra durmuştu. Bu gibi iletişim problemleri yaşadık. Anında müdahale zor olabiliyor.”

K2: “Pandeminin ilk dönemlerinde bağlantı sorunlarımız yaşandı. Öğrencilerin derse katılmaması durumunda bizim kendi başımıza ders yapıp kaydetme zorunluluğumuz vardı. Zaman zaman bağlantı sorunları nedeniyle hem Uzem sistemini açıp hem de Whatsapp’ı görüntülü açıp ders yapmak zorunda kalmıştım.”

K3: “Öğrencilerin canlı derse devam şartları olmadığı için devamsızlık sorunları en önemlisiydi.”

K5: “Derse devam zorunluluğu bulunmadığı için derslere katılım düşüktü. Bu nedenle özellikle bazı öğrencilerle iletişim kurulamıyordu.”

3.5. Katılımcıların Ders Süresine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların ders süresine ilişkin görüşleri kategori ve kodlar halinde Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Ders süresine ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Ders Süresi	Ders süresinin yetersiz görülmesi	K1, K2, K3, K9, K6, K8	6
	Ders süresinin aşılması	K1	1
	Eser-étude göre süre belirleme	K5	1

Tablo 5’e göre katılımcılar ders süresi ile ilgili yaşadıkları sorunları, ders süresinin yetersiz olması (f=6), çoğu zaman ders süresinin aşılması (f=1) ve standart bir sürenin olmayışı (f=1) şeklinde belirtmişlerdir. Katılımcıların ders süresine ilişkin yaşadığı sorunlarla ilgili örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

K1: “Normalde 1 saat olan çalgı ders saatleri uzaktan eğitim sürecinde senato kararıyla en az yarım saat olarak belirlenmiştir. Yarım saat yeterli değildir. Çünkü öğrencinin çalıştığı bir sürü parçası bulunmakta, her birini çalması, çalarken yanlışlarında durup tekrar istenmesi, yorumlama çalışmalarına bakılması, değerlendirmesinin yapılması gibi bir sürü yapılacak iş var. Bu nedenle öğrencilerin derse katılmaları durumunda dersler genellikle 1 saat sürdü.”

K2: “30 dakika hiç yeterli değil. Tüm ödevleri dinleyemiyordum zaten. Bir de yüz yüze iken bireysel olan dersler, online olunca tek bir toplu ders saatine dönüştürüldü. 3 öğrenciye aynı saat gibi...”

K3: “30 dakikaydı ders süresi. Dersin de haftada bir gün bir saat olduğu düşünülüyorsa derste yaptırmak istediğimiz birçok şeyi yaptıramadık. Bu nedenle süre oldukça yetersiz geldi.”

K6: “Ders süresini genellikle aşıyorduk çünkü bir ders saati yeterli olmuyordu. Dersler 40 dakikaydı ama gecikmelere ve iletişimde yaşanan problemlere bağlı olarak süre bazen yeterli olmuyordu.”

K7: “Ders süresi en az 30, en fazla 50 dakika olarak planlandı. Derste yaşanabilecek olası aksaklıklardan ve ihtiyaçlardan dolayı ders süresinde esnek davranıldı. Çevrimiçi eşzamanlı yapılan derslerin sınırlı süre sahip olmasının doğru olmadığını düşünüyorum.”

K8: “Derslerimiz 40 dakika ama bu süre öğrenciler için yeterli bir süre değil.”

3.6. Katılımcıların Ders Yapma Tercihleri

Katılımcıların ders yapma tercihleri Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Ders yapma tercihleri

Kategori	Kod	Katılımcı	f
Ders Yapma Tercihi	Birebir	K1, K3, K9	3
	Toplu	K2, K4	2

Katılımcıların bazıları (f=3) dersleri birebir işlerken, bazıları (f=2) toplu olarak işlemektedirler. Katılımcıların ders yapma biçimlerine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

K1: “Öğrencilerle birebir çalıştım.”

K2: “Tüm öğrenciler derse katılıyordu, çalmayanlar diğer arkadaşlarını dinliyordu her öğrenciye 20 dakika ayırdım sanırım.”

K3: “Her öğrenciyle birebir 30 dakika çalıştım.”

K4: “30 dakikalık bir ders süresini dört öğrenciye bölüyordum.”

K9: “Birebir yaptım dersleri.”

3.7. Katılımcıların Öğretim Programında Düzenlemeye Gitme Durumları

Katılımcıların öğretim programında düzenlemeye gitme durumları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretim programında düzenlemeye gitme durumları

Kategori	Kod	Katılımcı	f
Öğretim Programı	Bazı eser ve etütlerin azaltılması	K3, K7	2
	Öğretilecek yeni yay tekniklerinin çıkartılması	K3	1
	Konum geçişlerinin çıkartılması	K3	1
	Gam ve arpej çalışmalarının azaltılması	K7	1
	Teorik ve pratik çalışmaların ayrı ayrı yapılması	K9	1

Tablo 7’de görüldüğü üzere katılımcılar, çalıştırılması gereken bazı eser ve etütlerin, yay tekniklerinin çalıştırılmadığı (f=2) ve öğretim programında bazı değişiklikler yapıldığı (f=3) ile ilgili ifadelerde bulunmuşlardır. Örnek katılımcı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

K3: “...çalıştırılması gereken eser ve etütlerin tamamı çalıştırılmadı. Öğretilecek yeni yay teknikleri ve konum geçiş çalışmaları yüz yüze gerçekleştirilecek yeni döneme bırakıldı.”

K7: “Evet, bazı değişiklikler yapıldı. Öğrencilerin derslerde sınırlı bir süreye sahip olması ve ders dışı zamanlarda öğretmenleri ile çalışma imkânı kalmaması dolayısıyla çalışılan gam-arpej ve etütlerin sayısı azaltıldı.”

K8: “Evet. Pandemi döneminde yaptık, bu süreçte biraz hafiflemeye gittik. Fakat şu an bulunduğumuz süreçte yapmadık. Biz burada finalleri komisyonla yapıyoruz. Komisyonla bir karar aldık. Sınav konularını beş başlık şeklinde ele aldık bunlar, gam, etüt, eser, düet, çift ses.”

K9: “Süreçte öncelikle teorik konuların işlenmesi kararlaştırıldı, ardından uygulamalara geçildi. Normalde her iki süreç birlikte yürütülmekteydi.”

3.8. Katılımcıların Öğrenci Performansı ve Motivasyonuna İlişkin Görüşleri

Katılımcıların öğrenci performansı ve motivasyonuna ilişkin görüşleri Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Öğrenci performansı ve motivasyonuna ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Performans ve Motivasyon	Öğrencilerin motivasyonunun düşük olması	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9	8
	Öğrencilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi	K5	1

Tablo 8’de görüldüğü gibi katılımcıların tamamına yakını öğrenci motivasyonunun düşük olduğunu (f=8) belirtirken, bir katılımcı öğrencilerin olanaksızlıklar sebebiyle görev ve sorumluluklarını yerine getiremediğini (f=1) ifade etmiştir. Örnek olarak aşağıdaki katılımcı ifadeleri verilmiştir.

K1: “Uzaktan eğitimin hem öğrenci hem de öğretmenin motivasyonu için olumlu bir süreç olduğunu söyleyemeyeceğim. Çünkü ne kadar teknolojik donanım olsa da özellikle çalgı eğitimi, öğretmenle öğrencinin birebir iletişime geçeceği, anlık kararlar verip uygulatabileceği, dış etkenlerden soyutlanabilmesi, devamlılığın gerektirdiği bir süreç. Ne yazık ki uzaktan eğitimde bu tam anlamıyla sağlanamıyor. Öğrenci odaklanmışken internet kesiliyor. Keman çalarken kardeşi odasına giriyor, annesi çağırıyor vs. Bu da öğrencinin motivasyonunu ve performansını etkilediği gibi hocasının da motivasyonunu etkiliyor.”

K2: “Çok kötüydü. Zaten derse katılmak bile istemiyorlardı verimsiz geçtiği için. Motivasyonları epey düşmüştü.”

K3: “Öğrenciler bu süreçte mutsuzdular ve yaşanan iletişim sorunları onların motivasyonlarını olumsuz etkiledi ve çalışma performanslarında bir düşüş yaşandı.”

K7: “Bazı öğrencilerin motivasyon kaybı yaşadıklarını, bundan dolayı çalışma sürelerinin azaldığını ve derste performanslarının düştüğünü söyleyebilirim.”

3.9. Katılımcıların Öğrencilerin Devam Durumlarına İlişkin Görüşleri

Katılımcıların Öğrencilerin Devam Durumlarına İlişkin Görüşleri Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Öğrencilerin devam durumlarına ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Devam Durumu	Çoğunluğun devam etmesi	K1, K6	2
	Öğrencilerin derslere orta düzeyde devam etmesi	K2	1
	Devamsızlığın yüz yüze eğitime göre fazla olması	K3	1
	Öğrencilerin devam konusunda titiz olmaları	K4	1
	Derse ilgi göstermeyen öğrencilerin devamsızlık yapması	K5	1
	Öğrencilerin tamamen derse devam etmesi	K7	1
	Devamsızlık konusunda sorun yaşanmaması	K9	1

Öğrencilerin devam durumlarına ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 9’da yer almaktadır. İki katılımcı öğrencilerin çoğunun derslere devam ettiğini, bir katılımcı ise öğrencilerin derslere orta düzeyde devam ettiğini belirtmiştir. Bir katılımcı devamsızlık oranının yüz yüze eğitime göre arttığını, diğer bir katılımcı ise dersler sistem tarafından kayıt altına alındığı için devam konusunda öğrencilerin daha titiz davrandıklarını ifade etmiştir. Bir katılımcı derse ilgisi az olan öğrencilerin uzaktan eğitimde de devamsızlık yaptığını bildirmiştir. Bir katılımcı öğrencilerin tamamının devamlılık gösterdiğini belirtmiş, başka bir katılımcı ise öğrencilerle ilgili devamsızlık konusunda sorun yaşamadığını belirtmiştir. Örnek katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

K1: “Çalgı öğrencilerimin çoğu derslere devam ettiler. Devam zorunlulukları olmamasına rağmen bir öğrencim haricinde devamsızlık yapan olmadı.”

K4: “Dersler sistem tarafından kayıt altına alınıp kontrol edildiği için devam konusunda daha titiz davrandıklarını gördüm.”

K5: “Normalde de ilgili olan ve ders ile ilgili teknolojik sıkıntı yaşamayan öğrencilerin devam sıkıntısı olmadı. Ancak zaten ilgisiz olan öğrencilerde devam problemi devam etti.”

K6: “Öğrenciler çoğunlukla derslere devam ettiler. Çok aksatan ya da sorun yaşayan olmadı.”

3.10. Katılımcıların Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri

Katılımcıların kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10. Kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Yöntem ve Teknikler	Gösterip Yaptırma	K1, K2, K5, K6, K7, K9	5
	Anlatım	K2, K5	2
	Videolu Anlatım	K2, K8	2
	Sunum	K2	1
	Problem Çözme Teknikleri	K3	1
	Nota Üzerinde Analiz	K3	1
	Mikro Öğretim	K3	1
	Ezbere Dayalı Öğretim	K3	1
	Tekrar	K5	1

Tablo 10’da görüldüğü gibi katılımcılar şu yöntem ve teknikleri kullandıklarından bahsetmişlerdir: Gösterip yaptırma (f=6), anlatım (f=2), videolu anlatım (f=2), sunum (f=1), problem çözme, nota üzerinde analiz yaptırma, mikro öğretim ve ezber dayalı öğretim (f=1), tekrar (f=1). Örnek katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

K1: “Uzaktan eğitimde normal derslerden farklı bir yöntem kullanmadım. En çok gösterip yaptırma tekniğini kullandım. Öğrencinin yapamadığı, ya da ilk kez yapacağı tekniği, pasajı önce çaldım daha sonra kendisinin yapmasını istedim.”

K3: “Öğrencileri biraz daha problem çözme odaklı çalıştırdım. Nota üzerinde analizler yapmalarını zor kısımları işaretlemelerini ve bu bölümleri çalışmalarını istedim. Böylelikle analiz yapabilme güçlerini, belirledikleri zor kısımları çalışarak zaman tasarrufu yapmalarını sağlamaya çalıştım. Ayrıca mikro öğretim yöntemi ve ezber dayalı öğretim yöntemi de sürenin kısıtlı olması nedeniyle tercih ettiğim yöntemlerdendi.”

K4: “Genel olarak yüz yüze yaptığımız eğitimdeki yöntem ve tekniklerde her hangi bir değişiklik olmadı. Öğrencilerim yine canlı olarak kemanlarını çaldılar.”

K6: “Öğrenciye yüz yüze yaptığımız gibi çalarak gösteriyordum, örnekliyordum. Ben de öğrenciden çalmasını ve örneklemesini istedim.”

K7: “Gösterip yaptırma tekniği kullanıldı. Çalışılan eserle ilgili önemli yerlerin anlatılması ve seslendirmedeki yanlışların düzeltilmesi için kendi kemanımla örnekleyerek öğrencilerin çalmasını istedim.”

K9: “Çoğunlukla öğrenciye gerektiğinde ölçü ölçü çalarak ve ondan denemesini isteyerek yani gösterip yaptırma tekniği ile ders yaptım.”

3.11. Katılımcıların Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri

Katılımcıların materyal kullanımına ilişkin görüşleri Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Materyal kullanımına ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Materyal	Video	K1, K5, K6, K7, K8, K9	6
	İşitsel	K1, K3, K5, K8	4
	Görsel	K1, K5, K6, K8	4
	Yazılı	K7	1
	Görsel-işitsel	K9	1
	Basılı	K1	1

Katılımcılar video (f=6), işitsel (f=4), görsel (f=4), yazılı (f=1), görsel-işitsel (f=1) ve basılı (f=1) materyaller kullandıklarını söylemişlerdir. Katılımcılar materyal kullanımı ile ilgili şu ifadelerde bulunmuşlardır.

K1: “Çalacağı eserlerin notalarını basılı materyal olarak mail aracılığıyla ya da Uzem sistemine pdf olarak yükleyerek öğrencilere ulaştırdım. Görsel ve işitsel materyal olarak da çaldıkları eser etüt gibi parçaların video linklerini WhatsApp üzerinden öğrencilerle paylaşım dinlemelerini istedim.”

K2: “Ekran paylaşımı ile Youtube kullandım. Çalışılan eser veya etüde göre seçim yaptım.”

K3: “Dönem başında kullanacağım materyalleri sisteme yükledim ve her ders çalıştığımız etüt ve eseri ekranda paylaştım. Çalışacağı etüdü çalıp kaydettim sisteme yükledim. Öğrenciden de ders dışında çalışırken kayıt yapıp bana göndermesini istedim.”

K5: “Kemana yeni başlayan öğrencilere yönelik görsel materyaller kullandım, diğer öğrencilere farklı yorumları içeren Youtube web sitesinden videolar gönderdim ve piyano eşliklerini ses kaydı olarak öğrencilere gönderdim.”

K6: “Youtube’den linkler gönderdim öğrencilere. Video, doküman, nota gönderdim. Materyal konusunda sorun yaşamadım. Bu materyalleri öğrenciye gönderiyordum, öğrencinin bunlara erişmesinde de bir sorun yaşamadım.”

K7: “Yapılan derslerin video kaydını/linkini öğrencilere de gönderdim, bu sayede ders içerisinde konuşulan ve uygulanması beklenenleri tekrar gözden geçirmeleri sağlanmış oldu.”

K8: “Öğrenci ile görsel öğeleri önceden bakıyoruz. Görsel dediğimiz şey duruş, tutuş, pozisyon bunlar ilk başta en temel şeyler olduğu için bunları başta izliyoruz. İşitsel olarak materyaller

zaten kendi materyallerim hocam. Bunları dijital ortama aktardım. Oradan açıyorum mesela bir Wohlfahrt etüt ben buradan açıyorum öğrenci de zaten buradan gördüğü için takip ediyoruz ikimiz... ve yahut benim çaldığım bir etüdü öğrenciye atıyorum oradan izliyoruz. Ya da varsa Youtube'dan onu izliyoruz ...öğrenci arkadaşının hatasını söylüyoruz ya da videoyu durdurup izliyoruz videoyu durdurup geriye alma imkânımız olduğu için bu daha iyi oluyor bize daha çok olanak sağlıyor.”

K9: “Daha çok hem görsel hem işitsel içerikli videolardan faydalandım, videoları YouTube üzerinden belirledim, bu videoları inceleyerek yorumladık ve çalma konusunda destek olarak kullandık.”

Öğretim elemanları materyal temininde ve bunların öğrenciye ulaştırılmasında herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Yalnızca bir katılımcı (K9) öğrencinin gönderilen notanın çıktısını alamaması gibi bir sorunla karşılaştığını ifade etmiştir.

3.12. Katılımcıların Sınav Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların sınav faaliyetlerine ilişkin görüşleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Sınav faaliyetlerine ilişkin görüşler

Kategori	Kod	Katılımcı	f
Sınav Şekli	Video kaydı	K2, K3, K8, K9	4
	Çevrimiçi sınav	K1, K3, K7	3
	Yeni kriterler belirleme	K1, K9	2
Ölçme ve Değerlendirme	Çalgı performansı ölçme aracı	K3, K7	2
	Keman performansı değerlendirme ölçeği	K2	1

Tablo 12’de görüldüğü gibi katılımcıların sınav faaliyetleri ile ilgili uygulamaları farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar (f=3) sınavları çevrimiçi yaparken, bazı katılımcılar (f=4) öğrencilerden video kaydı istemiştir. Bir katılımcı her sınav şeklini birlikte (K3) uygulamıştır. Katılımcıların bir kısmı sınav faaliyetleri için uzaktan eğitim sebebiyle yeni kriterler belirlerken (f=2), bazı katılımcılar (f=3) ölçek kullanmışlardır. Katılımcıların sınav faaliyetleri ile ilgili ifadeleri aşağıda verilmiştir.

K1: “Çalgı dersinin sınavını canlı performans olarak yaptım. Ölçmeyi belirlediğim yeni kriterlere (derse katılım, entonasyon, yorumlama vb.) göre puanlayıp değerlendirdim. Yüz yüze eğitimde de bu değerlendirmeyi yaptığım için herhangi bir sıkıntı yaşamadım.”

K2: “Sisteme eser ve etütlerinin videolarını yüklüyorlardı. Her zaman kullandığımız keman performansı değerlendirme ölçeğini kullandık.”

K3: “Keman dersinde hem canlı ders ortamında sınavı kayıt altına aldım hem de oluşabilecek senkron sıkıntıları nedeniyle öğrenciden ayrıca etüt ve eserini kayıt altına alıp bana göndermesini istedim ve çalgı performans ölçme aracı ile değerlendirmemi yaptım.”

K7: “Yüz yüze dersler ve sınavlarda kullanılan ölçeği kullandım, sınavı video gönderimi yerine alışık olduğumuza yakın, çevrimiçi eşzamanlı biçimde yaptığımız için sorun yaşamadık.”

K9: “Öğrencinin ders sürecindeki ilerlemesini de göz önüne alarak sınav için video çekip göndermesini istedim.”

3.13. Katılımcıların Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılan Keman Derslerine İlişkin Önerileri

Katılımcıların uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman derslerine ilişkin önerileri Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. *Katılımcıların önerileri*

Kategori	Kod	Katılımcı	f
Öneriler	Senkronizasyonun sağlanması	K1, K4, K5	3
	İnternet kalitesinin artırılması	K1, K4, K8	3
	Uzaktan eğitim sisteminde kalitenin artırılması	K2, K7, K8	3
	Derslerin yüz yüze yapılması	K2, K3, K6	3
	Yazılım desteğinin artırılması	K7, K8	2
	İnternetin ücretsiz olması	K1	1
	Yüz yüze iletişimin de olması	K9	1
	Dijital konserler düzenlenmesi	K7	1
	Devam zorunluluğu getirilmesi	K1	1
	Ders saatlerinin artırılması	K8	1

Katılımcıların uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman derslerine ilişkin önerileri Tablo 13'te yer almaktadır. Katılımcıların yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri ile ilgili örnek ifadeler aşağıda yer almaktadır.

K1: “Uzaktan eğitimde çalgı derslerinin verimliliğinin artırılması için en önemli nokta senkronize konuşup çalmanın geliştirilebilmesi bence. Bu sağlandıktan sonra öğretmenle öğrenci gerektiğinde aynı anda çalabilecek, doğru sesleri öğretmeninden duyabilecek. Diğer önemli nokta da öğrencilerin kullanacağı internet kalitesinin artırılması ve internetin onlara bedava olarak sunulması. Son olarak da YÖK ve üniversitelerin derslere devam zorunluluğu getirmesi yine uzaktan eğitimi daha verimli kılacaktır diye düşünüyorum.”

K2: “...daha kaliteli platformların kullanılmasına izin verilmeli, ancak yine de uzaktan eğitimin enstrüman dersleri açısından çok verimli olmayacağı görüşündeyim. Öğrenciler yüz yüze ders yapmak, temas kurmak anında dönüt almak, ya da en azından sosyalleşmek istiyorlar.”

K3: “Çalgı eğitiminin uzaktan yapılmasının öğrenci performansının gelişmesi sürecinde öğrenciye olumsuz olarak yansıdığını düşünüyorum. Bu nedenle belki görsel ve işitsel ders içeriklerinin hazırlanması ders verimliliğini olumlu yönde etkilese de tamamen başarı getireceğini düşünmüyorum.”

K4: “Sistemdeki yoğunluklardan kaynaklanan bağlantı ve senkron sorunlarının giderilmesi gerekmektedir.”

K5: “Online derslerde öğrenci ile birlikte çalarken sesin senkronize duyulabilmesi için geliştirmeler yapılabilir.”

K6: “Derslerin yüz yüze olması taraftarıyım. Uzaktan eğitimde öğrencinin durumu daha önemli diye düşünüyorum. Çok istekli olması, uzaktan eğitim sistemini takip etmesi, öğretilenleri uygulaması.... Öğrencilerden aldığım dönütler eğitimin yüz yüze olması şeklinde. Çünkü yüz yüze derslerde farklı bir iletişim var tabii ki, çalarak gösteriyoruz, piyano ile çalabiliyorlar... bu tip eksiklikler olabiliyor.”

K7: “Öğretmen ve öğrenciler yeterli teknolojik imkanlara sahip olmalı, dijital orkestra ve dijital solo konserler düzenlenmeli, eserlerin eşlikle çalınması sağlanmalı bunun için uygun yazılımlardan faydalanılmalı.”

K8: “İki yönlü incelemek lazım bir dış faktörler ve iç faktörler. Mesela dış faktör bizim dışımızda gelişen faktörler... örnek vermek gerekirse üniversitenin yönetim sistemi ama ben buna müdahale edemem. Bu yönetim sistemlerini müzik eğitimine de uygun bir hale getirilmesi lazım. Çok ütöpik bir şey ama ben yine de söylerim bunu. Bunun göz önünde bulundurulması lazım. İkinci olarak alt yapının geliştirilmesi lazım... Üçüncüsü, kullandığımız uygulamaların da dersimize uygun olması lazım sesin kalitesi görüntünün kalitesi gibi ve yine ders saatlerinin artırılması lazım ya bunları yine ben değiştiremem.”

K9: “Tek başına uzaktan eğitimin tüm olumlu yanlarına rağmen keman eğitiminde tüm sorunları aşmamız için yeterli olmadığını düşünüyorum. Bu işin doğası gereği teknik olarak hataları düzeltmek için öğrenciyle temas etmemiz gerekebiliyor. Dolayısıyla bu sürecin yanında mutlaka yüz yüze de ders yapılması gerektiğini düşünüyorum.”

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada öğretim elemanlarının uzaktan eğitimde yürüttükleri keman derslerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan öğretim elemanları ile görüşme gerçekleştirilerek uzaktan eğitim sürecinde keman derslerinde kullandıkları uygulamalar, sistemler, yöntem ve teknikler, öğretim programları ile kullandıkları uygulamaları tercih nedenleri, ders saatleri, materyal kullanımı, ders yapma biçimleri, öğrenciyle iletişimleri, öğrenci performans ve motivasyonu, öğrencilerin devam durumları ve sınav faaliyetleri ile tüm bunlar hakkında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri alınmış ve son olarak çözüm önerilerine yer verilmiştir. Katılımcılardan biri hariç diğerleri Covid-19 döneminde acilen geçilen uzaktan eğitim dönemi haricinde herhangi bir uzaktan eğitim deneyimi yaşamamıştır. Dolayısıyla katılımcıların uzaktan eğitimde öğretici rollerinin oluşması-gelişmesi bağlamında bir tecrübeye sahip olmamalarının birtakım sorunları beraberinde getirmesi olağan karşılanmaktadır.

Katılımcılar ağırlıklı olarak Whatsapp ve Zoom uygulamalarını kullanmaktadırlar. Gayretli (2019) öğrencilerin mesleki anlamda kullandığı uygulamalar arasında Whatsapp uygulamasının da olduğunu tespit etmiş ve ağırlıklı olarak 1 saatten az ve 1-2 saat aralığında mesleki anlamda cep telefonunun kullanıldığını tespit etmiştir. Üniversitelerin sunduğu ALMS uygulaması en fazla kullanılan uygulamalar arasındadır. Öğretim elemanları, kullanımının kolay olması, derslerin kaydedilebilmesi ve tekrar izlenebilmesi sebebiyle bu uygulamayı tercih etmişlerdir. Akyürek (2020) çalışmasında öğretim elemanlarının uzaktan müzik derslerinde Adobe Connect, Bandicam ve Skype uygulamalarını tercih ettiklerini tespit etmiştir. Artsın vd. (2023) yaptıkları çalışmada Türkiye yükseköğretim sisteminde açık kaynak kodlu sistemlerden Moodle ve BigBlueButton'un, ücretli hizmetlerden ise ALMS ve Microsoft Teams'in tercih edildiğini tespit etmişlerdir. Ancak bu çalışmada ALMS dışındaki diğer sistemlerin çok az kullanıldığı ifade edilebilir. İletişim amacıyla kullanılan diğer uygulamalar alternatif iletişim kanalı olarak çok az tercih edilmiştir. Öğrencilerle ders dışı iletişimde ve dosya gönderiminde WhatsApp uygulamasının, ders içi görüntülü iletişimde Zoom uygulamasının daha fazla kullanılmasının sebebi olarak, bu uygulamaların kullanımının ve erişilebilirliğinin kolay olması gösterilebilir.

Katılımcılar kullandıkları uzaktan eğitim sistemine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerde bulunmuşlardır. Bazı kullanıcılar sistemi yeterli görürken bazıları çalgı eğitimi için uygun olmadığını savunmaktadırlar. Buna gerekçe olarak da internet hızının düşük olması, ses ve görüntü aktarımında yaşanan sorunları ve deneyimsizlikten kaynaklanan kullanım ve donanım problemlerini göstermektedirler. Bu sonuç Akyürek (2020), Ergin vd. (2021) ve Karahan'ın (2016) çalışma

sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Akyürek (2020) öğretim elemanlarının internet bağlantılarındaki aksamalar nedeniyle öğrenci ile iletişimde zorluklar yaşandığını, müzik uygulamalarında ses, frekans ve senkronizasyon sorunlarının eğitim sürecini etkilediğini tespit etmiştir. Karahan (2016) çalışmasında teknolojik altyapı yetersizliğinin, internet erişimindeki problemlerin, kullanılan bilgisayarların kaliteli olmayışının uzaktan eğitimde büyük sorunlara yol açtığını ifade etmektedir. Ata Baran ve Baran (2021), Hebecci vd. (2020), Karakaya vd. (2020) ve Tümen Akyıldız da (2020) yaptıkları çalışmalarda çevrimiçi derslerde öğretmen ile öğrenci arasındaki etkileşim problemlerine dikkat çekmişlerdir. Bağlantı problemleri senkronizasyon bozukluklarına sebebiyet vermekte ve dersin akışını bozmaktadır. Ses iletiminde yaşanan sorunların çalgı derslerinin akışını bozan en büyük problemlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorun sebebiyle katılımcılar canlı derslerde öğrencilere anlık müdahalelerde bulunamamışlar, dolayısıyla hataların düzeltilmesi noktasında sıkıntı yaşamışlardır. Bu hataların en önemlilerinden biri entonasyondur. *“Keman öğretiminin amacına ulaşmasında entonasyon çalışmalarının önemi büyüktür. Çünkü, doğru entonasyondan yoksun hiçbir icranın sanatsal değerinden söz etmek mümkün değildir. Çeşitli nedenlerden kaynaklanan entonasyon sorunlarının temelinden kavranması ve doğru bir entonasyonun gerçekleştirilmesini sağlayacak öğretim yöntemlerinin uygulanması gerekir”* (Tarkum, 2006, s. 121). Ses iletiminde kopmalar olması ve öğretmenin öğrenciyi sağlıklı bir şekilde duyamaması yaşanabilecek entonasyon sorunlarının giderilememesine neden olmaktadır.

Araştırma kapsamındaki eğitimcilerin öğrenci katılımında sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar bazen tek başlarına ders işlemek zorunda kalmışlardır. Öğrencilerin devamsızlığı derslerin sağlıklı olarak yürütülmesine engel olmaktadır. Aksu (2021) yaptığı çalışmada evinde internet erişimi ve bilgisayarı olmayan öğrencilerin derse katılımının az olduğunu dolayısıyla devamsızlık problemi ile karşılaştığını tespit etmiştir. Johnson (2008) da eğitimcilerin ve öğrencilerin uzaktan eğitim için gerekli yeterliklere sahip olmamaları nedeniyle, devamsızlık ve performans düşüklüğü ile karşılaştığını ifade etmektedir. Katılımcılar bu soruna çözüm olarak derslere devam zorunluluğu getirilmesini önermektedirler. Katılımcıların sorun yaşadığı bir başka konu ders süresi ile ilgilidir. Alınan kararlar gereği 30 dakika işlemek zorunda kalınan keman derslerinde çoğunlukla bu süre aşılmakta hatta bazen normalin iki katına çıkabilmektedir. Bu da programda aksamalara neden olmaktadır. Katılımcılar dersleri çoğunlukla birebir yapmaya çalışmışlardır. Bu durum öğrenci başına ayrılan sürenin kısıtlı olmasına sebep olmuştur. Genel olarak bakıldığında hem katılımcılar hem de öğrenciler nitelikli bir ders için gerekli süreden mahrum kalmışlardır. Çünkü öğretim elemanları öğretim programlarını yeniden düzenleyerek bazı eser ve etütleri azaltmışlardır. Konum geçişi ile ilgili çalışmaları, gam ve arpej çalışmalarını azaltmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenlerle dersler zengin bir içerikten yoksun olarak işlenmek zorunda kalmıştır.

Katılımcıların öğrenci performansı ve motivasyonunun düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuç Dolmacı ve Dolmacı'nın (2020) çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Zengin bir içerikle sunulmayan, verimsiz geçen ve aktif bir öğretmen-öğrenci iletişiminin mümkün olmadığı derslerde performans ve motivasyon düşüklüğü beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Sakarya ve Zahal'ın (2020) yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin, uzaktan eğitim sürecinde, buldukları ortamın keman çalışmaya uygun olmaması nedeniyle yaşamış oldukları sıkıntıların, çalışmaya yönelik motivasyonlarında düşüşe neden olduğunu tespit etmişlerdir. Öğrencinin motivasyonunu ve performansını arttırmada eğitimci önemli bir rol üstlenmektedir. *“Öğrenciye başardığı davranışlar mutlaka söylenmeli, motive edici çabalar hissettirilmelidir. Güdülemeyi ders öncesi ve sonrası bir etkinlik olarak görmeli, öğrenciyle öğreneceği konular görüşülmelidir. Öğrenciye, saygı ve sevgiyle dinlendiği hissettirilmelidir”* (Tebiş, 2001, s. 170). Genel bir motivasyon ve performans değişikliğine rağmen dersi bırakmayıp, devamsızlık yapmayan ve tüm derslere devam eden öğrencilerin bulunması eğitim adına memnuniyet vericidir.

Katılımcılar yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimde de genel olarak gösterip yaptırma tekniğini kullanmışlardır. Ancak uzaktan eğitimde teknolojik imkanlardan faydalanarak pek çok materyalden faydalanılabilir. Videolar, etkileşimli materyaller, çeşitli görseller, sohbet grupları, kaynak siteleri, konser görüntüleri gibi pek çok materyal hazırlanabilir ya da başka kaynaklardan alınıp kullanılabilir. Bazı çalışmalar (Aksoy & Yağışan, 2012; Güzel vd., 2020; Kesendere vd., 2020; Sever, 2014) özellikle video ile desteklenen derslerin öğrenci başarısına olumlu katkılar sağladığını göstermiştir. Günümüzdeki internet olanakları, materyal ve dijital içerik konusundaki çeşitlilik bağlamında önemli kaynak sağlamaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre bazı katılımcılar, gösterip yaptırma dışında ses ve görüntü içeren materyalleri öğrencilere ulaştırdıklarını ve bu materyallerle ders işlediklerini ifade etmişlerdir. Kesendere vd. (2020), 13 keman eğitimcisi ile yürüttüğü çalışmada, katılımcıların uzaktan eğitim sürecinde hem teknolojik kaynaklardan hem de inovatif materyallerden faydalandıklarını tespit etmiştir. Karahisar ve Ünlüer (2022) ise yaptıkları çalışmada kendilerini yetkin gören öğretim elemanlarının bile uzaktan eğitimde materyal hazırlama ve dijital içerik hazırlama konusunda desteğe ve eğitime ihtiyaç duydukları yönünde görüş bildirdiklerini ifade etmektedirler.

Katılımcılar sınavları öğrenciden video isteyerek ya da çevrimiçi olarak yapmışlardır. Bazı kullanıcılar değerlendirme yaparken öğretim programında yapılan değişikliklere bağlı olarak yeni kriterler belirlemek durumunda kalmışlardır. Katılımcıların çoğunlukla ürün değerlendirme yaptıkları tespit edilmiştir. Süreç değerlendirmeden bahseden sadece bir katılımcı olmuştur. Oysa uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirmeye ilişkin pek çok seçenek bulunmaktadır. Değerlendirme, yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim arasında uygulama farklılığı olan bir aşamadır. Yazıcı ve Okan (2023) uzaktan eğitimde sağlıklı bir değerlendirmenin hem süreç hem de sonuç odaklı bütüncül bir yaklaşımla mümkün olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitimde sürecin sürekli değerlendirilerek karşılaşılan problemlerin hızlıca çözümlenebileceğini ifade ederek öz değerlendirme, akran değerlendirme, e-portfolio kullanımı gibi yöntemlerden faydalanılabileceğini savunmuşlardır. Sadece sonuç odaklı değerlendirme yapılması sebebiyle süreçte yaşanan olumsuzlukların sonuca etki edeceği ve genel bir başarısızlığa yol açabileceği unutulmamalıdır.

Katılımcılar, uzaktan eğitim sürecinde keman derslerinde yaşadıkları sorunlara ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler iki alt başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar teknoloji konusunda yaşanan sorunlara yönelik öneriler ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan sorunlara yönelik önerilerdir. Teknoloji konusunda yaşanan sorunlara yönelik katılımcı önerileri aşağıda verilmiştir.

Uzaktan eğitim yoluyla yapılan keman derslerinde;

- Senkronizasyon problemleri giderilmelidir.
- Uzaktan eğitim sisteminde kalitenin ve internet hızının artırılması gerekmektedir.
- Keman derslerinde uzaktan eğitime yönelik yazılım desteği sağlanmalıdır.
- İnternetin ücretsiz olması önerilmektedir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan sorunlara yönelik katılımcı önerileri ise şunlardır:

- Keman dersleri yüz yüze yapılmalıdır.
- Derslerde yüz yüze iletişimin de olması gerekmektedir.
- Derslere devam zorunluluğu getirilmelidir.
- Keman ders saatleri artırılmalıdır.
- Dijital konserler düzenlenmelidir.

Araştırmanın sonucunda, katılımcıların görüş ve önerileri doğrultusunda araştırmacının geliştirdiği öneriler ise şunlardır:

- Öğretim elemanlarının kullandığı ÖYS'deki bağlantı, ses/görüntü iletimi ve senkronizasyon ile ilgili sorunlar giderilerek altyapı olanakları geliştirilmelidir.
- Uzaktan eğitimde keman derslerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gerekli yazılım desteği verilmeli ve erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- Çeşitli olanaksızlıklar sebebiyle derse erişemeyen öğrenciler için internet hizmetinin ücretsiz olması sağlanmalı ve öğrencilerin teknolojik ihtiyaçları giderilmelidir.
- Öğrencilerin derse devam etmelerinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Yüz yüze iletişimin mümkün olduğu durumlarda uzaktan eğitime destek olarak kullanılması önerilmektedir.
- Online konserler, dinletiler, söyleşiler gibi çeşitli etkinliklerle uzaktan eğitim imkanlarıyla yürütülen keman derslerinin zenginleştirilmesi önerilmektedir.
- Uzaktan eğitimde öğrenci motivasyonunun düşmesini engellemek amacıyla gerekli pedagojik ve teknolojik tedbirler alınmalıdır.
- Eserlerin eşlikle çalınması için uygun yazılımlar geliştirilmeli ve erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- Keman ders saatleri artırılmalıdır.
- Uzaktan eğitim yoluyla yürütülen keman derslerinde materyal kullanımının artırılması önerilmektedir.

5. Kaynakça

- Akbaba, B., Kaymakçı, S., Birbudak, T. S., & Kılcan, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimle Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi öğretimine yönelik görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 9(2), 285-309. <https://doi.org/10.17152/gefad.429656>
- Akıncı, S. (1998). Keman eğitimine, "öğrenmenin geliştirilmesini sağlayan koşullar" açısından bakışı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 1-10.
- Akgül, M., & Etlı, S. (2023). 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık, Elbistan) depremleri sonrası betonarme binalarda gözlenen hasar durumları. *International Conference on Scientific and Innovative Studies All Sciences Proceedings*, 1(1), 309-318. <https://doi.org/10.59287/icsis.618>
- Aksoy, Y., & Nayir, A. E. (2022). Müzik engel tanımaz: uzaktan keman eğitimi modelinin bedensel engellilerin keman çalma erişimlerine etkisi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(47), 351-370. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3055>
- Aksoy, Y., & Yağışan, N. (2022). Özengen keman eğitiminde video destekli öğretimin keman çalma performansına etkisi: Bir karma yöntem çalışması. Z. Karacağil & M. Bulut (Ed.), *Sosyal bilimlerde güncel tartışmalar 10* içinde (ss. 1110-1125). Bilgin Kültür Sanat.
- Aksu, H. H. (2021). Mathematics teachers' opinions on distance education using the educational informatics network (EBA). *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 20(2), 88-97.
- Akyürek, R. (2020). The views of lecturers about distance music education process in the pandemic period. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 5(13), 1790-1833. <http://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.262>
- Ata Baran, A., & Baran, H. (2021). An investigation of mathematics teachers' emergency remote teaching experiences. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 22(4), 102-113. <https://doi.org/10.17718/tojde.1002780>

- Atik Kara, D., & Kara, M. (2023). Covid-19 pandemisinin konservatuvardaki çalgı eğitimine yansımaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(3), 1143-1158. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1305010>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bawane, J., & Spector, J. M. (2009). Prioritization of online instructor roles: Implications for competency-based teacher education programs. *Distance Education*, 30(3), 383-397. <https://doi.org/10.1080/01587910903236536>
- Berge, Z. L. (1995). Facilitating computer conferencing: Recommendations from the field. *Educational Technology*, 35(1), 22-30.
- Bogdan, R.C., & Biklen, S.K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Canbay, A., & Nacakcı, Z. (2011). Mektupla keman öğretim uygulamasına yönelik içerik analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(21), 134-152.
- Canpolat, U., & Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(1), 74-109.
- Corbetta, P. (2003). *The qualitative interview*. Sage.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni* (Çev. Ed. S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2017). Nitel veri toplama (7. Bölüm). Akif Avcu (Ed.), *Eğitim araştırmaları içinde* (ss. 264-304). Edam.
- Dalkıran, E. (2006). Keman eğitiminin başlangıç aşamasında detache ve legato yay tekniklerinin keman öğrencilerine aktarımı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 125-142.
- Dolmacı, M., & Dolmacı, A. (2020). Eş zamanlı uzaktan eğitimle yabancı dil öğretiminde öğretim elemanlarının görüşleri: Bir covid 19 örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 706-732. <https://doi.org/10.37217/tebd.783986>
- Erdem Aydın, İ. (2021). Instructors' perspectives on teaching massive open online courses. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 20(2), 75-87.
- Ergin, D. Y., Gürbüz, A., & Sakarya, G. (2021). Fine arts education with distance education in pandemic period. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 20(3), 72-84.
- Erol Şahin, A. N. (2019). Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi dersinin uzaktan eğitim yoluyla öğretilmesi hakkında öğretim elemanlarının görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 477-502. <https://doi.org/10.17152/gefad.429656>
- Gayretli, Ş. (2019). Konservatuvar müzik bölümü öğrencilerinin mesleki açıdan akıllı telefon kullanımları üzerine bir inceleme. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 11-23. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.570384>
- Glesne, C., & Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researchers an introduction*. Longman.
- Günay, E., & Uçan, A. (1980). *Çevreden evrene keman eğitimi*. Dağarcık.

- Gürer, M., Tekinarslan, E., & Yavuzalp, N. (2016). Opinions of instructors who give lectures online about distance education. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1), 47-78. <https://doi.org/10.17569/tojqi.74876>
- Güzel, B. B., Çakır, H., & Çelen, Y. (2020). Youtube üzerinden video destekli keman öğretimine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 31-43.
- Hebecci, M. T., Bertiz, Y., & Alan, S. (2020). Investigation of views of students and teachers on distance education practices during the coronavirus (covid-19) pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 267-282. <https://doi.org/10.46328/ijtes.v4i4.113>
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim* (4. baskı). Pegem Akademi.
- Johnson, A. E. (2008). A nursing faculty's transition to teaching online. *Nursing Education Perspectives*, 29(1), 17-22.
- Karahan, A. S. (2016). Eş zamanlı uzaktan piyano öğretiminin geleneksel piyano öğretimiyle karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Journal of Turkish Studies*, 11(21), 211-228. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11244>
- Karahisar, T., & Ünlüer, A. O. (2022). A research on distance education and alienation in academic staff during the covid-19 pandemic. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(3), 68-85. <https://doi.org/10.17718/tojde.1137201>
- Karakaya, F., Arık, S., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2020). Investigation of the views of biology teachers on distance education during the COVID-19 pandemic. *Journal of Education in Science, Environment and Health (JESEH)*, 6(4), 246-258. <https://doi.org/10.21891/jeseh.792984>
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi* (25. baskı). Nobel.
- Kaya, S. (10-13 Eylül 2020). *Zorunlu uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunlar: öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri* [Konferans Sunumu]. 7th International Eurasian Educational Research Congress, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Türkiye.
- Kesendere, Y., Şenol-Sakin, A., & Acar, A.K. (2020). Educators' views on online/distance violin education at Covid-19 outbreak. *Journal for the Interdisciplinary Art and Education*, 1(1), 1-19. <http://dx.doi.org/10.29228/jiae.1>
- Kesendere, Y. (2022). Performance, impact and recommendations for video-assisted violin education. *Journal for the Interdisciplinary Art and Education*, 3(3), 123-141.
- Kızılkaya, H. (2023). Ebeveynlerin bep (bireyselleştirilmiş eğitim programı) hazırlama sürecine katılımlarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (95), 109-121. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1269118>
- LeCompte, M. D., & Goetz, J. P. (1982). Ethnographic data collection in evaluation research. *Educational Evaluation and Policy Analysis* 4(3), 387-400. <https://doi.org/10.2307/1164068>
- Liang, M., Luo, J., Zhan, S., Zhan, H., Wen, J., Xue, X., & Li, X. (2023). Evaluation of online education in the era of covid-19 pandemic: A review from students, parents, and teachers' perspectives. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 22(1), 80-98.
- Lincoln, Y. S., Guba, G. E., & Pilotta, J. J. (1985). Naturalistic inquiry. *International Journal of Intercultural Relations*, 9(4), 438-439. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(85\)90062-8](https://doi.org/10.1016/0147-1767(85)90062-8)

- Mengi, A., & Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.776226>
- Mercan Küçükakın, P., Göloğlu Demir, C., & Gökmenoğlu, T. (2022). Türk öğretmenlerin covid-19 krizine tepkisi: Zorluklar ve fırsatlar. *Eğitim ve Bilim*, 47(212). <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2022.11328>
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Ed. S. Turan). Nobel.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Okan, S. (2017). *Uzaktan öğretim modelinin keman öğrenimine etkisi* (Tez No: 480349) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage.
- Pilli, O., & Batur, Ö. (2023). Examination of pre-service teachers' experiences on distance education in the covid19 pandemic period: a longitudinal research. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 22(3), 31-54.
- Roberts, P., & Priest, H. (2006). Reliability and validity in research. *Nursing Standard*, 20, 41-45.
- Sakarya, G., & Zahal O. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan keman eğitimine ilişkin öğrenci görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 795-817. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44504>
- Sakarya, G., İnal, İ., & Zahal, O. (2022). Distant violin education in the first outbreak of the pandemic: Exploring perceptions of the instructors in Turkey. *Pegem Journal of Education and Instruction*, 13(1), 292-300. <https://doi.org/10.47750/pegegog.13.01.32>
- Sever, G. (2014). Bireysel çalgı keman derslerinde çevrilmiş öğrenme modelinin uygulanması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 27-41. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.3s2m>
- Tarkum, E. (2006). Entonasyon açısından keman öğretimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 121-126.
- Tavşancıl, E., & Aslan, A. E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon.
- Tebiş, C. (2001). Keman öğretiminde öğretmen yaklaşımları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 170.
- Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: Bir model önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 117-140. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227323>
- Tümen Akyıldız, S. (2020). College students' views on the pandemic distance education: A focus group discussion. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 322-334. <https://doi.org/10.46328/ijtes.v4i4.150>
- Uçan, A. (1994). *Müzik eğitimi temel kavramlar ilkeler yaklaşımlar*. Müzik Ansiklopedisi.
- Yazgan, B., & Ketenoğlu Kayabaşı, Z. E. (2022). Examination of opinions on distance education of children with special needs in preschool period during the covid-19 pandemic period. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 7(20), 2027-2051. <http://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.538>

- Yazıcı, T., & Okan, S. (2023). Online algı eğitiminde değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 1791-1809. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1264388>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, K. (2010). Raising the quality in qualitative research. *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.
- Yükseköğretim Kurulu (2023, 11 Şubat). Basın duyurusu. Üniversitelerde uzaktan eğitime geçiş. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2023/basin-duyurusu-universitelerde-uzaktan-egitime-gecis.pdf> adresinden 10.12.2023 tarihinde erişildi.